

Senia Belamarić Divjak

Antun Vrančić / Antonius Verantius**1504-1573.**

Antun Vrančić (Antonius Verantius) crkveni prelat, diplomat, arheolog, humanist i istaknuti hrvatski latinist, rođen je u Šibeniku 29. svibnja 1504. godine u staroj plemićkoj obitelji koja je dala više poznatih ličnosti, kao što su književnik i povjesničar Mihovil Vrančić i poznati leksikograf i izumitelj Faust Vrančić. Najstariji od njih, Antun, djetinjstvo je proveo u Šibeniku i Trogiru obrazujući se pod okriljem ujaka Ivana Statilića i rođaka bana Petra Berislavića. Studirao je u Padovi, Beču i Krakovu, a potom s nepunih dvadeset i šest godina postaje osobni tajnik kralja Ivana Zapolje i počinje značajnu diplomatsku karijeru. Nakon smrti Ivana Zapolje prelazi 1549. godine na dvor Habsburgovaca te za vrijeme Ferdinanda I i Maksimilijana II sudjeluje u pregovorima na turskom dvoru sa Sulejmanom I i Sulejmanom II. Za vrijeme boravka u Turskoj istražujući rimske iskopine zajedno s nizozemskim diplomatom i humanistom A. G. de Busbecqom pronalazi poznati *Monumentum Ancyranum*, kamenu ploču s popisom djela i časti cara Augusta. Diplomatski uspjesi urodili su 1553. titulom pečujskog biskupa, potom 1557. jegarskog biskupa, a diplomatska misija nakon pada Sigeta pribavit će mu 1567.-1568. u nas tada najvišu crkvenu čast ostrogonskog nadbiskupa i primasa Ugarske. 1572. postaje kraljevim namjesnikom, a postoje i indicije da ga je papa Gregur XIII neposredno prije smrti imenovao i kardinalom. Umire u Pečuhu, 15. lipnja 1573. godine.

Uz uspješnu diplomatsku karijeru Antun Vrančić je kao humanist i veliki zaljubljenik u književnost, povijest i geografiju ostavio i opsežan književni i znanstveni rad mahom na latinskom jeziku. Njegov književni opus čine nepotpuno očuvan ili nedovršen putopis *Iter Buda Hadrianopolim (Putovanje od Budima u Drinopolje)*, zatim *De itinere et legatione sua Constantinopolitana Antonii Verantii cum fratre Michaele dialogus (Razgovor Antuna Vrančića s bratom Mihovilom o carigradskom putovanju i poslanstvu)*, i geografsko - etnografsko djelo *De situ Transylvaniæ, Moldaviæ et Transalpinæ (Položaj Erdelja, Moldavije i Vlaške)*. Od povijesnih djela valja istaknuti biografije *Vita Petri Berislavi (Život Petra Berislavića)*, *De rebus gestis Joannis, regis Hungariæ (Djela ugarskoga kralja Ivana)*, *De Georgii Utissenii, Fratris appellati, vita et rebus commentarius (Zapis o životu i djelima Jurja Utišenića)*.

U njegovoj opsežnoj proznoj ostavštini najveći i najvrijedniji dio čini oko 450 pisama, *Epistolae*, nastalih u rasponu od 1538. do 1573. koja se stilski oslanjaju na Cicerona i pripadaju u sam vrh epistolografije hrvatskog latinizma. Dopisivao se s uglednim hrvatskim i europskim humanistima, kao što su primjerice S. Brodarić, A. Dudić, F. Trankvil Andreis, a prema Fortisu i Erazmo Roterdamski. Ta nam pisma otkrivaju Vrančića kao političara i humanista, kao obiteljskog čovjeka s usponima i padovima i kao ljubavnika: jedno od najljepših pisama je ljubavno pismo prijateljici, Mlečanki Magdaleni Millaversi.

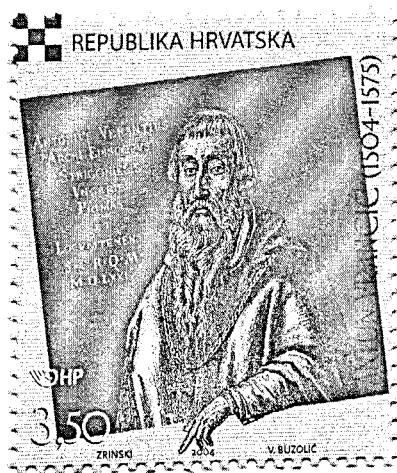
Nešto slabije književne vrijednosti njegov je pjesnički opus koji čine dvije zbirke pjesama *Elegiae* i *Otia (Pjesme u dokolici)*. Obje zbirke su tiskane u Krakovu (1537. i 1542.) no prva vjerojatno nije očuvana. Potonju zbirku čini 41 pjesma od kojih su većina epigrami, tematski vrlo raznoliki, od političkih i satiričnih do erotskih. Dvije su pjesme u toj zbirci na talijanskom.

Jedino Vrančićevo očuvano djelo na hrvatskom jeziku je *Molitva, koju složi i govori svaki dan*, tiskana u Kršćanskom nauku Ivana Tomka Mrnavića 1627.

Njegova je sabrana djela objavila Mađarska akademija.

Obljetnicu njegova rođenja popratio je znanstveni simpozij u organizaciji Hrvatskog društva klasičnih filologa i izložba o Vrančićevu životu i djelu u Muzeju grada Šibenika.

Hrvatska pošta je u ediciji *Znameniti Hrvati* pod brojem 502 izdala i prigodnu poštansku marku.

Tonći Maleš

Ivan Lučić / Ioannes Lucius

1504-1573.

Ivan Lučić rođen je u Trogiru u plemićkoj obitelji u rujnu 1604. Zarana je ostao bez roditelja pa skrb za njegovo obrazovanje preuzima ujak Nikola Divnić. On ga 1618. šalje u Rim, gdje mladi Ivan dobija humanističko obrazovanje, a zatim u Padovi studira filozofiju i matematiku te naposljetku pravo pa 1630. postaje *doctor utriusque iuris*. Kasnije boravi u Rimu, a 1654. se vraća u rodni Trogir, gdje kao plemić sudjeluje u gradskoj upravi. Tijekom studija u Padovi upućen je u (tada) moderne historiografske metode. Stoga je smatrao da se povijest može pisati samo na temelju natpisa, arhivske građe i suvremenih dokumenata. Takav je povijesni rad iziskivao njegov povratak u Rim, u kojemu ostaje do kraja života. Istraživanja i prijateljstvo vezali su ga sa Tonkom Mrnavićem i Bartolom Kašićem, a osobito sa Stjepanom Gradićem, kustosom Vatikanske knjižnice. Umro je 11. siječnja 1679. i pokopan je u zavodu sv. Jeronima kojim je od 1666. i upravljao.

Znanstveni mu je prvijenac kritičko izdanje *Vita beati Ioannis, episcopi Traguriensis* objavljeno u Rimu 1657. Glavno mu je pak povijesno djelo *De regno Dalmatiae et Croatiae*. Premda izrazito promletačko napisano je kritičkom metodom na temelju najboljih izvora dostupnih piscu. U njemu je izložena povijest Dalmacije od antike do 1480., a osobito su zanimljivi dijelovi koji govore o privatnom životu Dalmatinaca i drugih Hrvata. Tiskano je u Amsterdamu, a objavljeno 1666. Kao dodatak knjizi tiskano je deset dalmatinskih povijesnih izvora od kojih su osobito važni *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium* Tome Arhidakona te *Obsidio Iadrensis* i odlomak Apijanove *Rimske povijesti*. Izdao je još i *Inscriptiones Dalmaticae* te *Addenda et corrigenda in opere De regno Dalmatiae et Croatiae*.

Na talijanskom je jeziku 1673. u Mlecima izdao djelo *Povijesni spomeni Traguriona sada nazvanog Trogir*.

Njegovim djelima kao ni dokumentarnoj građi vrijeme nije oduzelo niti važnost ni vrijednost. U skladu s njegovim pogledom na historiografiju kao znanost stil mu je sažet i hladan, ponekad gotovo suhoparan. Treba reći i da je zaslužan za brzo izdavanje neobično vrijednog trogirskog nalaza, teksta Petronijevog *Saliricon*. Stoga nije čudo da se *consensu omnium* smatra osnivačem znanstvene i kritičke hrvatske historiografije.